

ЗАКАЗНИКИ БАСЕЙНУ ОРЕЛІ

Оріль відносять до «середніх» річок України. Із 10,8 тисяч км² її басейну третина розташована в межах Дніпропетровської області. Це єдина з річок регіону (крім Дніпра), яка починається за межами степової зони, у лісостепу. Відсутність потужних промислових об'єктів, прикордонний статус річки (тут і зараз проходить межа між Дніпропетровською та Харківською і Полтавською областями), широка розвинена долина — усе це сприяло збереженню цінних ділянок природи по всій довжині басейну.

Проте, й Приорілля не обминув важкий поступ цивілізації. Будівництво Дніпродзержинського водосховища і каналу Дніпро-Донбас спричинило тотальні зміни у гідрорежимі, а відповідно й у розвитку екосистем Орільського басейну. Відведення річища Орелі по новому каналу від старого гирла на 40 км униз за течією Дніпра змінило конфігурацію річкового басейну, площа його зросла на 850 км² за рахунок приєднання рр. Чаплинки та Судівки.

Охоплення орільської долини і басейну заповідними територіями в межах

Дніпропетровської обласі нерівномірне в різних куточках. Майже всі ділянки в середній течії (найпівнічніша частина області), де збереглися природні екосистеми, нині об'єднані в найбільший природно-заповідний об'єкт регіону — «Приорільський» ландшафтний заказник. Біля нового гирла Орелі, яке історично не належало до її басейну, з 1990-го року діє Дніпровсько-Орільський природний заповідник. А от численні острівці дикої природи у Царичанському та Петриківському районах не мають заповідного статусу, хоча очікують на нього багато років. Зокрема, проект створення Орільського національного парку був уперше представлений владі і громадськості регіону вже понад 10 років тому, але парк до цього часу так і не створено.

Крім «Приорільського» заказника-гіганта, у басейні Орелі є ще два ентомологічних заказники: «Шандрівський» (заплава р. Орелі) і «Топчинський» (на вододілі біля витоків р. Прядівки). І саме в долині Орелі функціонує єдиний в регіоні гідрологічний заказник — заплавне озеро «Озеро Довге».

ШАНДРІВСЬКИЙ

ЕНТОМОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

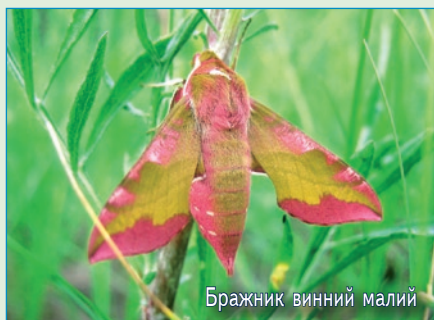
Розташований на півночі Дніпропетровщини, біля с. Шандрівка Юр'ївського району. Знаходиться в долині р. Орелі і являє собою ділянку заплавної тераси з луками та трав'янистими болітцями,

які чергуються на підвищених місцях із лучно-степовою рослинністю. Територія облямована напівкільцем меандру річища

Метелик жовтюх на скабіозі

Орелі, а в південній частині відсічена від основної долини каналом Дніпро-Донбас. Заказник створено як осередок для збере-

Бражник винний малий

ження декількох екологічних комплексів комах, однак його територію слід також розглядати в цілому як важливу ділянку збереження флори, фауни, рослинності, типових біогеоценозів та ландшафтів для верхньої частини Приорілля. Шандрівський заказник згодом повинен увійти до складу заповідної зони майбутнього Орільського національного парку (на другому етапі його створення).

ПРИОРІЛЬСЬКИЙ

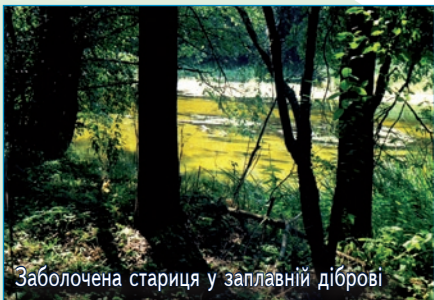
ЛАНДШАФТНИЙ ЗАКАЗНИК ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Приорілля — дивовижний край, в якому як ніде в іншому з куточків Степового Подніпров'я за віки співіснування людини і природи утворилися надзвичайно мальовничі, поетичної краси ландшафти. Тут гармонійно поєднуються масиви та острівці дикої при-

Вид на заказник біля урочища «Стінка»

роди із архаїчними селами та старовинними містечками, пасовищами і сіножатями, садками та церквами. Річка Оріль — споконвіку була порубіжною рікою, вздовж якої проходили кордони між різними людськими спільнотами, культурами, звичаями і світоглядами, дер-

Заболочена стариця у заплаві діброви

жавами. Можливо, така роль «межової річки» сприяла ліпшій збереженості природи та формуванню специфічного, влас-

Ковилловий степ на високому лівому березі Орелі

ного ландшафтно-географічного «портрету» Приорілля.

Про необхідність заповідання окремих куточків природи у Приоріллі вчені-біологи писали ще на початку XX століття, але тільки на порубіжжі тисячоліть, у 1998 році, Президент України підписав довгоочікуваний

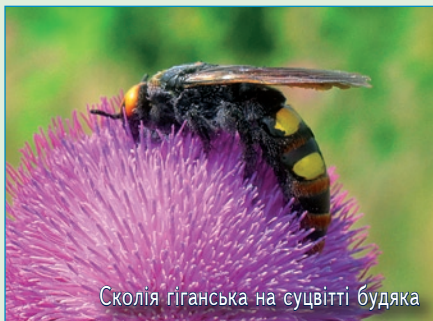

Бір у Шагарівському лісі

декількома поколіннями природоохоронців указ про створення ландшафтного заказника «Приорільський» в межах двох адміністративних районів Дніпропетровщини — Новомосковського і Магдалинівського. Вітоді й дотепер заказник став найбільшою

природно-заповідною територією регіону: його площа (8 377 га) ставить його і в першу десятку заказників України за розмірами.

Здавалося б, за такої великої площі заказник має бути зразковою заповідною територією Дніпропетровщини. Але чомусь на місцях відповідальні за долю заказника нерідко взагалі ігнорують самий факт його існування. Через таке ставлення на багатьох

Сколія гігантська на суцвітті будяка

ділянках спостерігається перевипасання худоби, відомі випадки розорювання земель, стихійної рекреації з надмірним навантаженням на природні екосистеми. Що вже казати про браконьєрство на воді та

на землі, яке взагалі є ледве не звичайним явищем у деяких куточках заказника!

Проте багата і різноманітна природа Приорілля до цього часу терпляче зносить усі негаразди і залишається однією з найбільших зелених оаз козацького краю.

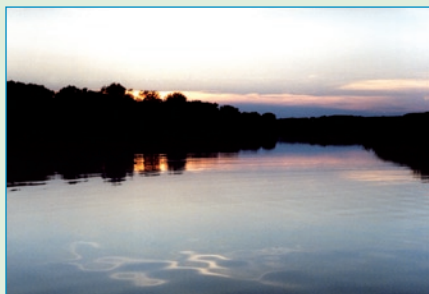
Уздовж звивистого річища Орелі тягнуться неозорі простори заплавних лук, широкі степові лимани, стариці та вікна солончаків. На піщаних пагорбах — псамофільні степи, щоправда тепер майже скрізь засаджені сосновими лісами, а на високих ділянках орельської заплави — дубові гаї. Подекуди, на ділянках із засоленими ґрунтами вони

На рівнинних просторах Орельської долини

набувають специфічних рис, і вчені навіть виділили їх в особливий тип дубових лісів — галофільні дубняки. У межах заказника виявлено щонайменше 800 видів вищих судинних рослин (приблизно половина всього видового складу флори Дніпропетровської області)! Тваринне населення охоплює тисячі видів найрізноманітніших систематичних та екологічних груп. Оскільки заказник проходить по північній межі Дніпропетровщини, і фактично по межі лівобережного лісостепу і степу, в ньому виявлено деякі невласити для степової зони популяції рідкісних північних видів рослин і тварин, які перебувають на південній межі своїх географічних ареалів. Так, саме з території теперішнього заказника відомі популяції ящірки живородної, гадюки звичайної (на решті території області трапляється винятково гадюка степова).

У межах заказника — такі цінні природні урочища, як Государеві луки, Шагарівський ліс, Білий, Бузівський, Козачий, Жуківський

лимани, Батьківські озера. До складу заказника увійшли і Ковпаківські озера, які з 1988 р. до 1998 р. були найбільшим заповідним об'єктом Приорілля (400 га).

Від ставлення населення регіону до цієї перлини природи залежить і те, чи зможуть наші нащадки називати Оріль найчистішою річкою, і те, чи буде тут існувати в недалекому майбутньому національний природний парк, славний не лише природними скарбами, але й багатою історико-культурною спадщиною.

Підводне листя стрілолисту у прозорій орельській бистрині

ОЗЕРО ДОВГЕ

ГІДРОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК
МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Єдиний у Дніпропетровській області гідрологічний заказник, розташований у долині річки Орелі, неподалік від с. Бабайківка. Назва озера відповідає його сутності — при

виразного меандрування. Згодом річище відступило на захід, залишивши на згадку мальовниче озеро Довге. В ньому та по його берегах — типовий для заплавних водойм

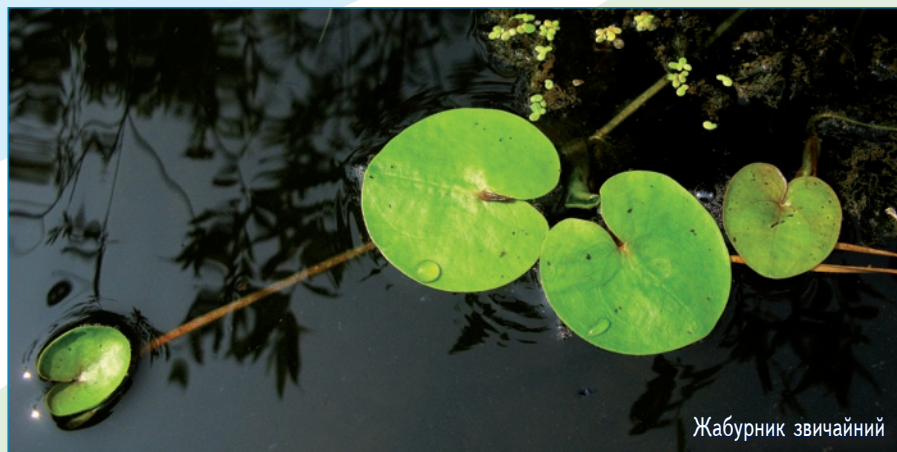

Бабка стрілка

майже однакої ширині у 10–20 м озеро простяглося довгою блакитною смугою з півночі на південь на довжину 1,5 км. Являє собою класичну річкову старицю лінійного типу: властиво це ділянка старого річища Орелі, яка протікала тут майже прямо, без

малих річок комплекс водоростей, вищих водних рослин, планктону, бентосу, водяних і коловодних комах, птахів і звірів.

Жабурник звичайний

ТОПЧИНСЬКИЙ

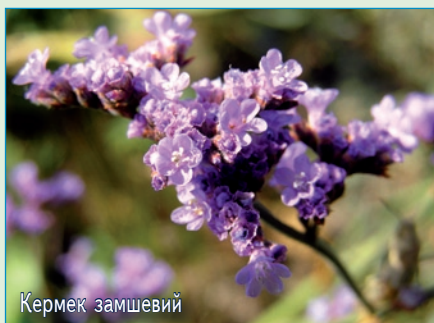
ЕНТОМОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

За переказами очевидців, мало-відомий заказник біля с. Топчине Магдалинівського району народився саме в цьому місці майже випадково. Але випадковість, як виявилось згодом, була дуже вдалою — адже заказником у 1992 році

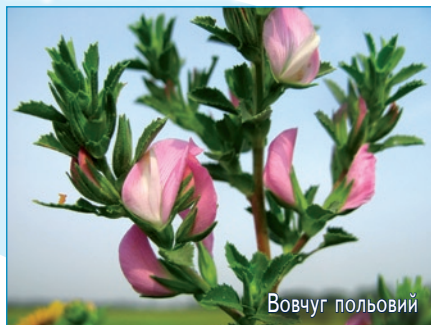
Посмітюха

оголошено було надзвичайно цікаву ділянку природи. І не стільки тому, що тут є популяції рідкісних комах, які й мали б бути підставою для створення ентомологічного заказника. Саме біля села Топчине збереглися дуже своєрідні, унікальні для регіону ландшафти: на верхівці вододілу між Ореллю, де беруть початок дві її притоки — Прядівка і Чаплинка, поміж рівнинними орними землями, збереглися своєрідні солонцюваті і перезволожені замкнені урочища з природною трав'янистою

Кермек замшевий

рослинністю. Зазвичай, будь-які виходи підґрунтових вод на вододілі обов'язково утворюють струмки і балки, які стікають до річок, і тому своєрідний, неповторний ландшафт, частина якого охороняється в Топчинському заказнику, являє дуже великий інтерес для регіонального ландшафтознавства, екології та заповідної справи.

Вовчуг польовий

Солончаковий степ із полином сантонінським